

С. В. КОНОШЕНКО

г. Славянск

ОСОБЕННОСТИ СОЦИАЛЬНОГО СТАНОВЛЕНИЯ ПОДРОСТКОВ-СИРОТ, КОТОРЫЕ ВОСПИТЫВАЮТСЯ В ШКОЛАХ-ИНТЕРНАТАХ

В статье обосновано, что социализация ребенка-сироты, которая протекает вне семьи, в условиях интернатного учреждения, несмотря на все усилия со стороны государства вообще и педагогического коллектива в частности, отличается от нормативной. Автор отмечает, что в условиях интернатного учреждения или другой формы удержания детей-сирот функции семьи, реализация которых необходима для нормативной социализации ребенка, могут и должны быть частично реализованы в процессе социально-педагогической работы как одна из его приоритетных задач.

Доказано, что для успешной социализации детей-сирот и детей, лишенных родительской опеки, должны разрабатываться специальные социально-педагогические и психологические программы их подготовки к семейной жизни, направленные на формирование у детей этой категории адекватной поло-ролевой идентификации и, следовательно, поведения.

Ключевые слова: социализация, школа-интернат, дети-сироты, подростковый возраст, общение, семья.

Стаття надійшла до редколегії 15.02.2015

УДК 378

К. Т. КОНЧОВИЧ

м. Мукачево

catbenz@mail.ru

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ-ФІЛОЛОГІВ ДО ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ ЗАСОБАМИ ТРЕНІНГОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У формуванні готовності майбутніх учителів-філологів до педагогічного спілкування засобами тренінгових технологій доцільно враховувати певні особливості використання тренінгів у навчанні студентів. Такими особливостями визначено важливість підготовленості викладачів ВНЗ до застосування тренінгових технологій у вищій школі; доцільність використання авторських розробок навчальних тренінгів для формування різних аспектів готовності майбутніх учителів-філологів до педагогічного спілкування засобами тренінгових технологій; розробки навчальних тренінгів повинні спрямовуватися на формування комунікативної, інтерактивної та перцептивної компетентностей студентів як важливих складників педагогічного спілкування.

Ключові слова: тренінг, учителі-філологи, педагогічне спілкування.

Професійна підготовка майбутніх учителів до педагогічної діяльності передбачає формування в студентів готовності чітко виконувати фахові функції у своїй роботі. Однією з основних функцій вчителя будь-якого профілю підготовки є організація оптимального педагогічного спілкування. У ВНЗ особлива увага приділяється формуванню готовності майбутніх учителів до педагогічного спілкування, зокрема учителів-філологів, що дасть змогу не лише на належному рівні навчати учнів предметам філологічного спрямування, а й сприятиме визначенню й сприйняттю студентами оптимальних зразків педагогічної взаємодії на різних рівнях (учитель – учні,

учитель – учитель, учитель – батьки тощо). Для цього під час здобуття вищої освіти доцільно використовувати такі педагогічні технології, які сприятимуть апробації та засвоєнню студентами ефективних моделей педагогічного спілкування ще під час навчання у ВНЗ. Оптимальними в цьому контексті є тренінгові технології.

Огляд останніх досліджень і публікацій свідчить, що багатьма науковцями, педагогами й дослідниками педагогічних методик одним із дієвих засобів підготовки майбутніх фахівців до професійної діяльності визнається тренінг [3]. Увагу теоретиків привертала різні аспекти та напрями дослідження тренін-

нгів. У наукових пошуках зарубіжних дослідників (Ф. Бурнард, І. Вачков, С. Макшанов, Г. Марасанов, К. Фопель та ін.) акцентувалася увага на теоретичних і практичних рекомендаціях щодо організації, методичного забезпечення й технології проведення тренінгів різного спрямування. Вітчизняні науковці зазначають, що тренінг є «найперспективнішим методом психолого-педагогічної підготовки фахівців різних галузей» [7, 10]; пропонують методику проведення тренінгів управлінського спрямування [1]; аналізують процеси трансформації особистості в тренінгах особистісного зростання [8]; обґрунтовують способи використання навчального тренінгу для вивчення педагогічних технологій професійної освіти [5]; визначають цільові аспекти використання тренінгів [3]. Водночас науковці стверджують, що на сьогодні не існує загальноприйнятого визначення поняття «тренінг». Це призводить до його розширеного тлумачення й позначення цим терміном найрізноманітніших прийомів, форм, способів і засобів, які використовуються в психологічній і педагогічній практиці, а в найширшому розумінні тренінг доцільніше зарахувати до розряду суспільних явищ, яким є і професійна освіта [3]. Американські розробники тренінгових програм К. Торн і Д. Маккей окреслюють унесок науковців у теорію і практику організації та проведення тренінгів: створення зразків сучасного тренінгового бізнесу (К. Данн із TDA Consulting Ltd.), «Емпіричної моделі навчання» (Experiential Learning Model – Д. Колб); новаторського «Методу когнітивних карт» (Mind Map Method – Т. Бузан); опитувальника стилів поведінки (Learning Styles questionnaire – П. Ханн та А. Мамфорд) [6, 9].

Мета написання статті полягає у визначенні особливостей формування готовності майбутніх учителів-філологів до педагогічного спілкування засобами тренінгових технологій.

Засадничими положеннями для формування готовності майбутніх учителів-філологів до педагогічного спілкування засобами тренінгових технологій узятю думку І. Вачкова, що «саме тренінг дає змогу реалізувати необхідні умови розвитку професійного і осо-

бистісного самоусвідомлення» [2, 12], що є важливим для випускників вищої школи. Адже під час тренінгових занять створюються умови для досягнення професійної ідентичності майбутніх фахівців, підвищення впевненості в собі, розвитку компетентності та власної гідності, здійснюється формування адекватного образу успішного професійного майбутнього з виявленням й актуалізацією особистісних ресурсів [3].

Однак використання тренінгових технологій потребує не лише рекомендацій для їхнього широкого застосування, що можна знайти у величезній кількості наукової та популярної літератури. У контексті нашого дослідження необхідно враховувати особливості їхнього використання саме в підготовці майбутніх учителів-філологів із метою формування в них готовності до педагогічного спілкування.

Однією з головних особливостей вважаємо підготовленість викладачів ВНЗ до використання тренінгових технологій у вищій школі. Адже впроваджувати педагогічні інновації авторитарними вказівками недоцільно й непродуктивно. Цей процес залежить від професійної майстерності, творчого потенціалу інноваційності самого викладача, від його психолого-педагогічної та комунікативної компетентності, мотиваційної готовності та володіння технологіями ігрового моделювання для розробки навчальних тренінгів і успішного використання тренінгових технологій у підготовці майбутніх учителів-філологів.

Зазвичай, у системі викладання широко поширена помилка, пов'язана з певним педагогічним «популізмом», коли інноваційні тренінгові технології, ігрові вправи як складники тренінгів використовуються в освітньому процесі не для навчання чи розвитку майбутніх фахівців, а для вирішення лише ігрових або незначних цілей, стимулювання активності й ігрового інтересу студентів. Наприклад, тренінгова вправа «Зіпсований телефон», як правило, спрямовується для розвитку навичок слухання та може використовуватись як із дітьми в дитячому садку, так і в школі чи у ВНЗ. Ми погоджуємося з думкою А. Панфілової, що навчальних цілей у використанні таких тренінгів викладачі, зазвичай, не ставлять [4, 4].

Тому для впровадження в навчальний процес тренінгових технологій виникає потреба підготовки самих викладачів до використання цих педагогічних інновацій у ВНЗ, що визначаємо як засадничу педагогічну умову формування готовності майбутніх учителів-філологів до педагогічного спілкування засобами тренінгових технологій. Існує певний набір знань, умінь і навичок, якими повинні володіти викладачі, щоб успішно використовувати тренінгові технології в роботі зі студентами, що визначає тренінготехнічну компетентність викладача.

Тренінготехнічна компетентність викладача пов'язана з наявністю професійних знань щодо використання педагогічних тренінгових технологій, розуміння їхньої ефективності у формуванні готовності студентів до майбутньої професійної діяльності в цілому й окремих її аспектів (наприклад, до педагогічного спілкування), знання специфіки та принципів розробки і проведення навчальних тренінгів тощо. З метою формування тренінготехнічної компетентності викладачів у ВНЗ, де проводилося експериментальне дослідження щодо формування готовності майбутніх учителів-філологів до педагогічного спілкування засобами тренінгових технологій, організувалися спеціальні навчально-методологічні семінари для викладачів. Участь у семінарах давала змогу викладачам не тільки підвищити власний рівень тренінготехнічної компетентності, а й визначити напрями використання тренінгових технологій для формування комунікативної, інтерактивної та перцептивної компетентностей студентів, що складатиме основу педагогічного спілкування майбутніх учителів-філологів.

Водночас спрямування викладачів до використання тренінгових технологій у професійній підготовці студентів базувалося не тільки на вивченні специфіки та методики використання навчальних тренінгів у ВНЗ. Щоб уникнути дослідів над студентами (хоча метод спроб і помилок має місце на існування), викладачі під час участі в навчально-методологічних семінарах, вивчаючи тренінгові технології та виконуючи певні педагогічні ролі в ігрових майстер-класах, мали змогу здійснити необхідну корекцію та вдосконалити тренінгові вправи, щоб у роботі зі студентами

використовувати вже оптимальні варіанти. Таким чином, викладачі навчалися ігровому моделюванню тренінгових технологій.

Необхідність спеціальної підготовки викладачів до використання тренінгових технологій підтверджується в наукових доробках К. Торна та Д. Маккей, котрі стверджували, що «один із найважливіших факторів у розробці та проведенні тренінгів – розуміння принципів навчання людей» [6, 32]. Крім того, у функції тренера в навчальному процесі входить виконання ролей внутрішнього консультанта, радника з питань навчання, фасилітатора навчального процесу (з англ. – *facilitator* – той, хто полегшує, сприяє чомусь), розробника програм електронного навчання та інструктора (у літературі використовується англійський термін *coach* – висококваліфікований спеціаліст у будь-якій сфері, який займається передаванням іншим своїх знань і досвіду) [6, 11].

Тому другою особливістю в нашому дослідженні визначаємо саме використання авторських розробок навчальних тренінгів для формування готовності майбутніх учителів-філологів до педагогічного спілкування засобами тренінгових технологій. Викладач, використовуючи особистісно орієнтований підхід у навчанні майбутніх учителів-філологів, усвідомлює необхідність використання тих чи інших методів для цілеспрямованого формування умінь і навичок педагогічного спілкування в кожного студента. Тому авторський підхід до конструювання тренінгової програми базується на врахуванні конкретних аспектів у підготовці майбутніх учителів-філологів.

Специфіка цих розробок полягала в тому, що вони спрямовувалися на формування комунікативної, інтерактивної та перцептивної компетентностей студентів як важливих елементів педагогічного спілкування, що визначає третю особливість у нашому дослідженні.

Комунікативна компетентність передбачає наявність у майбутнього вчителя-філолога сформованих навичок вербалізації, усвідомлення значення та знання змісту невербальних сигналів спілкування, їхнє використання у процесі педагогічної взаємодії, володіння технікою запитань і відповідей, що водночас є основою педагогічного спілкування.

Інтерактивна компетентність майбутнього вчителя-філолога виявляється в умінні організувати командну роботу з учнями в процесі педагогічного спілкування. Студент повинен опанувати стратегіями взаємодії з учнями, управління міжособистісними конфліктами, які можуть виникнути на різних рівнях (учень – учень, учитель – учень тощо), виявити навички керування дискусією. Для цього викладач покликаний використовувати у професійній підготовці майбутніх учителів-філологів спеціально розроблені тренінгові симулятивно-професійні ігрові ситуації, що моделюють зразки педагогічного спілкування. Використання таких тренінгових вправ потребує 1) належного рівня тренінготехнічної компетентності викладача, 2) вмотивованості студента брати активну участь в ігрових ситуаціях професійного спрямування, 3) його психолого-педагогічної підготовленості з питань педагогічної взаємодії, що базується на знаннях із педагогіки, психології, педагогічної майстерності та педагогічних технологій, уміння їх використовувати на практиці.

Перцептивна компетентність майбутнього вчителя-філолога виявляється у знанні комунікативних типів особистості, вмінні використовувати сенсорні канали в педагогічному спілкуванні, низькому рівні емоційної культури, слабкій психологічній захищеності в напружених ситуаціях. Формування перцептивної компетентності у студентів-філологів передбачає їхню активну участь у змодельованих ситуаціях складної педагогічної взаємодії. Із цією метою використовувалися самостійні розробки студентів ситуативних задач, для створення та вирішення яких майбутні вчителі-філологи використовували не лише результати самоосвітньої діяльності, а й здобуті вміння та навички під час практичної участі в навчальних тренінгах.

Сформованість усіх зазначених видів компетентностей як у викладачів, так і у студентів спрямовувалась на формування готовності майбутніх учителів-філологів до педагогічного спілкування засобами тренінгових технологій.

Отже, розглядаючи професійну підготовку майбутніх учителів-філологів як роботу студента над своїм особистісним фаховим зростанням, вважаємо, що тренінгові техно-

логії доцільно застосовувати як активний і дієвий метод навчання студентів до професійної діяльності, яка базується на суб'єкт-суб'єктній взаємодії. Формування готовності майбутніх учителів-філологів до педагогічного спілкування засобами тренінгових технологій потребує врахування особливостей використання тренінгів у професійній підготовці студентів. Такими особливостями визначаємо: 1) підготовленість викладачів ВНЗ до використання тренінгових технологій у вищій школі; 2) використання авторських розробок навчальних тренінгів для формування готовності майбутніх учителів-філологів до педагогічного спілкування засобами тренінгових технологій; 3) розробки навчальних тренінгів повинні спрямовуватися на формування комунікативної, інтерактивної та перцептивної компетентностей студентів як важливих складових педагогічного спілкування.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в розробці спеціальних методик тренінгових технологій для формування готовності майбутніх учителів-філологів до педагогічного спілкування.

Список використаних джерел

1. Барко В. І. Методика проведення тренінгів управлінського спрямування / В. І. Барко // Практична психологія та соціальна робота. – 2004. – № 4. – С. 70–76.
2. Вачков І. В. Основы технологии группового тренинга. Психотехники : учеб. пособие / И. В. Вачков. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Ось-89, 2000. – 224 с.
3. Мельничук І. М. Цільові аспекти використання тренінгів / І. М. Мельничук // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : зб. наук. праць Уманського держ. пед. ун-ту ім. П. Тичини. – Умань : УДПУ ім. П. Тичини, 2007. – Вип. 19. – С. 185–192.
4. Панфилова А. П. Игровое моделирование в деятельности педагога : учеб. пособие для студ. вузов, обуч. по пед. спец. / А. П. Панфилова ; под общ. ред. В. А. Сластенина, И. А. Колесниковой. – М. : Академия, 2006. – 368 с.
5. Сисоева С. О. Педагогічні технології професійної освіти: навчальний тренінг : навч.-метод. посіб. / С. О. Сисоева, Л. І. Бондарева. – К. : ВМУРП «Україна», 2006. – 162 с.
6. Торн К. Тренінг. Настольная книга тренера / К. Торн, Д. Маккей. – 2-е изд. – СПб. : Питер, 2008. – 240 с. : ил. – (Серия «Эффективный тренинг»).
7. Федорчук В. М. Соціально-психологічний тренінг «Розвиток комунікативної компетентності викладача» : навч.-метод. посіб. / В. М. Федорчук. – Кам'янець-Подільський : Абетка, 2004. – 240 с.
8. Штепа О. С. Трансформація особистості у тренінгах особистісного зростання та способи її вимірювання / О. С. Штепа // Практична психологія та соціальна робота. – 2004. – № 3. – С. 53–57.

К. Т. KONCHOVYCH

Mukachevo

THE PECULIARITIES OF FUTURE TEACHERS OF PHILOLOGY READINESS TO PEDAGOGICAL COMMUNICATION BY MEANS OF TRAINING TECHNOLOGIES

In the formation of future teacher-philologists' readiness to pedagogical communication by means of training technologies should be taken into account the specific features of using trainings to educate students. These features define the importance of teachers preparation to the implementation of training technologies in higher education; the expediency of using authoring educational trainings for the formation of various readiness aspects of future teacher-philologists to pedagogical communication by means of training technologies; the developments of educational trainings should be directed to the formation of a communicative, interactive and perceptual competence of students as the important components of pedagogical communication.

Key words: training, teacher-philologists, pedagogical communication.

К. Т. КОНЧОВИЧ

г. Мукачево

ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ ГОТОВНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ-ФИЛОЛОГОВ К ПЕДАГОГИЧЕСКОМУ ОБЩЕНИЮ СРЕДСТВАМИ ТРЕНИНГОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ

В формировании готовности будущих учителей-филологов к педагогическому общению средствами тренинговых технологий целесообразно учитывать определенные особенности использования тренингов в обучении студентов. Такими особенностями является важность подготовленности преподавателей вузов к применению тренинговых технологий в высшей школе; целесообразность использования авторских разработок учебных тренингов для формирования различных аспектов готовности будущих учителей-филологов к педагогическому общению средствами тренинговых технологий; разработки обучающих тренингов должны быть направлены на формирование коммуникативной, интерактивной и перцептивной компетентностей студентов как важных составляющих педагогического общения.

Ключевые слова: тренинг, учителя-филологи, педагогическое общение.

Стаття надійшла до редколегії 14.02.2015

УДК: 378+37.016+81+371.15

О. А. КОПУСЬ

м. Одеса

olga_kopus@ukr.net

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ФІЛОЛОГІЧНИХ ФАКУЛЬТЕТІВ ЯК ЛІНГВОДИДАКТИЧНА ПРОБЛЕМА

У статті порушено проблеми ефективного формування професійної компетентності студентів філологічних факультетів, визначено й обґрунтовано педагогічні умови підвищення ефективності організації навчально-виховного процесу підготовки майбутніх фахівців освітньої галузі.

Ключові слова: професійна компетентність, студенти філологічних факультетів, педагогічні умови, освітня галузь.

В умовах небувалого зростання потреб суспільства у висококваліфікованих фахівцях та докорінних змін у системі вищої освіти України назріла необхідність якісних змін у підготовці майбутніх працівників освітньої галузі, зокрема і філологічних спеціальностей. У зв'язку з цим нагальною проблемою постає ефективне формування професійної

компетентності студентів філологічних факультетів, на що неодноразово звертали увагу українські лінгводидакти (З. Бакум, Н. Голуб, О. Горошкіна, О. Кучерук, О. Караман, С. Караман, Н. Остапенко, Т. Симоненко та ін.). Сьогодні необхідний новий підхід, який би ґрунтувався не тільки на опануванні студентами знань, умінь і навичок, а спряв би розвиткові